

Parki wiejskie ostojami fauny owadów zapylających

Niemal w każdej wsi naszego kraju znajduje się większa lub mniejsza wyspa zieleni, którą zwykle jest park wiejski — niestety dzisiaj najczęściej już w stanie szczątkowym, zarówno wskutek działań wojennych, jak i powojennych zaniedbań lub nierozadko współczesnej już, bezmyślnej dewastacji. Za potrzebą ich zachowania i ochrony przemawiają względy zarówno przyrodnicze, historyczne, jak i kompozycyjne. Wiejskie parki podnoszą wartość użytkową krajobrazu rolniczego, stanowiąc ostoje dla wielu zwierząt. Przekazują tradycje historyczne związane z dziejami naszego narodu, świadczą o osiągnięciach naszej sztuki ogrodniczej, podnoszą wreszcie estetykę krajobrazu. Parki wiejskie, pozostające na marginesie zainteresowań rolnictwa, w przeważającej części są bardzo różnie traktowane, najczęściej niewłaściwie, tj. brak zainteresowania nimi w ogóle lub są użytkowane nieprawidłowo.

Tylko najcenniejsze w skali kraju znalazły swoich odpowiedzialnych mecenasów. Przykładem może być zabytkowy park w Turwi w województwie leszczyńskim, otaczający XVIII-wieczny pałac (ryc. 1), stanowiący w ubiegłym stuleciu siedzibę gen. Dezyderego Chłapowskiego, pioniera nowoczesnego rolnictwa w Polsce, jak również kształtowania i ochrony krajobrazu rolniczego. Dzisiaj wspaniała postać generała, który około roku 1820, jako pierwszy na kontynencie europejskim, zastosował w swoim majątku w Turwi pasy wiatrochronne (drzewa i krzewy), jest znana powszechnie ogółowi dzięki serialowi telewizyjnemu *Najdłuższa wojna nowoczesnej Europy*. Obecnie w pałacu w Turwi ma swoją siedzibę Stacja Badawcza Zakładu Biologii Rolnej i Leśnej PAN.

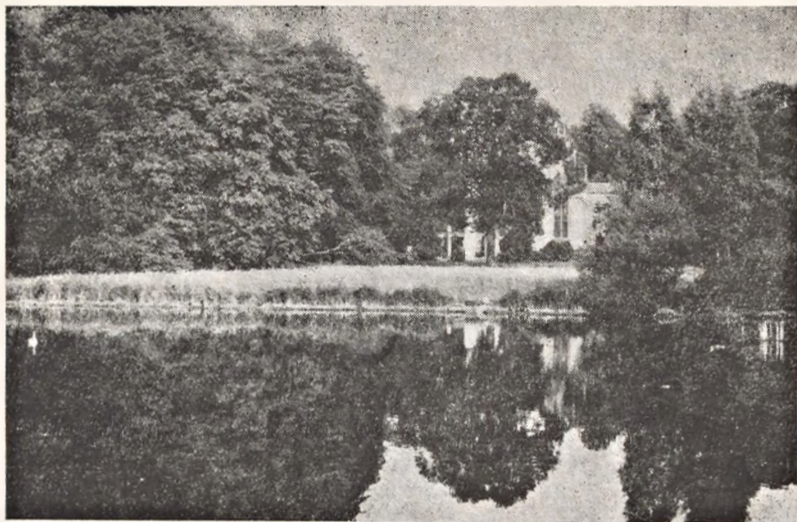
Prowadzone przez autora niniejszego artykułu badania nad ekologią pszczół w środowisku przyrodniczym wsi, właśnie na przykładzie Turwi (Banaszak, w druku) objęły również park, będący bardzo cennym, obok wartości historycznych, obiektem przyrodniczym.

Ryc. 1. Turew. Pałac z połowy XVIII wieku — dawniej siedziba gen. Dezyderyego Chłapowskiego, dzisiaj Stacji Badawczej Zakładu Biologii Rolnej PAN — dobrego mecenasa zabytkowego parku. — The palace at Turew dating back to the XVIIIth century was the residence of General Desiderius Chłapowski, it now serves as the headquarters of the Research Station of the Institute of Agricultural Biology of the Polish Academy of Sciences, a good guardian of the monumental park
Fot. J. Banaszak

Zabytkowy, XIX wieczny park stanowi enklawę zieleni, obejmującą 20 ha, otoczoną polami uprawnymi i łąkami, a jedynie od północy przylegają doń zabudowania wsi. Najbliższe remizy zadrzewień śródpolnych oddalone są o kilkaset metrów, a najbliższy las o około 2 km. Park jest wyraźnie zróżnicowany pod względem siedliskowym i biocenotycznym, a o znacznej wilgotności środowiska decydują dwa stawy i łączący je kanał (ryc. 2). W części południowej i zachodniej dominuje stary drzewostan iglasty, część centralną i północną zajmuje zespół o charakterze grądowym z przewagą dębu szypułkowego *Quercus robur*, grabu zwyczajnego *Carpinus betulus* i buka zwyczajnego *Fagus sylvatica*, a ponadto występują w nim wiązy, platany, perłowiec japoński, kasztanowce, grochodrzew i inne. Rośnie tu też kilka pomnikowych dębów o obwodach pni do blisko 8 m (ryc. 3).

Na terenie parku stwierdzono kwitnienie i oblot przez pszczoły *Apoidea* blisko 30 gatunków roślin żywicielskich. Zakwitające kolejno po sobie stanowią nieprzerwane źródło

Ryc. 2. Park w Turwi doskonale łączy duże walory przyrodnicze i krajobrazowe. — The park at Turew excellently unites natural and landscape values, Fot. J. Banaszak

Ryc. 3. Park w Turwi — część łąkowa w okresie optimum rozwojowego drzew i krzewów. — The Park at Turew. Its meadow oak-hornbeam part seen in the period of the optimum development of trees and shrubs. Fot. J. Banaszak

pokarmu zarówno dla pszczoły miodnej, jak również dziko żyjących Apoidea. Poza roślinami uznanymi za pszczelarskie, jak lipa i akacja, stanowiącymi podstawę utrzymania pasiek, w parku występuje wiele dziko rosnących, których wydajność nektarowa jest znaczna i nierzadko nie ustępuje pod tym względem innym roślinom pokarmowym. Do najwcześniejszej kwitających należy śnieżyca wiosenna *Leucoium vernum*, która już w drugiej połowie marca zwabia liczne pszczoły miodne. Ponadto największe znaczenie dla wiosennej populacji pszczół (również dziko żyjących) mają: śniedek baldaszkowaty *Ornithogalum umbellatum* i gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*. Warto podkreślić, że kwitający również w maju kasztanowiec zwyczajny *Aesculus hippocastanum* jest również atrakcyjny dla pszczoły miodnej oraz trzmieli i pszczół samotnych. W końcu maja zakwita też róża pomarszczona *Rosa rugosa*, której kwiaty odwiedzało 14 gatunków Apoidea. W czerwcu najobfitsze źródło pokarmu stanowią oczywiście kwiaty robinii akacjowej i lip, a spośród ziół w części łąkowej czyściec leśny *Stachys silvatica* i dzwonek szerokolistny *Campanula latifolia*, natomiast w miejscach otwartych koniczyna biała *Trifolium repens*, kwitająca znacznie dłużej.

Trzeba podkreślić, że oprócz możliwości pokarmowych, park stwarza również korzystne warunki do zakładania gniazd przez dzikie Apoidea, może zatem w tym środowisku zachodzić ich pełny rozwój.

Znaczne zróżnicowanie siedliskowe i florystyczne parku wpływa na bogactwo fauny pszczół. Ogółem stwierdzono tutaj bowiem blisko 60 gatunków Apoidea, co jest liczbą znaczną (80%) w porównaniu z 75 gatunkami występującymi w całym krajobrazie rolniczym okolic Turwi, liczącym 2,5 tys. ha (Banaszak) 1984. Opisany park stanowi zatem obszar refugialny dla owadów zapylających w rolniczym krajobrazie tych terenów. Za poważnym stwierdzeniem przemawia również zagęszczenie dzikich Apoidea, które w porównaniu z analogicznymi biotopami o charakterze naturalnym jest w omawianym parku kilkakrotnie wyższe. Liczebność Apoidea (bez *Apis mellifera*) w części łąkowej parku w Turwi jest trzykrotnie wyższa, średnio 650 osobników/ha za sezon, w porównaniu do zagęszczenia pszczół w naturalnym zespole lasu łąkowego w Wielkopolskim Parku Narodowym (Banaszak, 1984).

Miejsce poszczególnych gatunków w strukturze dominacyjnej Apoidea jest bardzo różne. Generalnie jednak przez cały sezon wegetacyjny w badanym parku dominuje pszczoła miodna, z udziałem trzmieli, zwłaszcza *Bombus pascuorum*

i *B. hypnorum*. Z pozostałych w okresie wiosennym najczęściej występuje *Anthophora acervorum*, zwłaszcza w części gradowej parku.

SUMMARY

Rural parks as refuges of the fauna of insects which pollinate plants

The studies on *Apoidea* performed in the old monumental rural park at Turew (province of Leszno) point to that place as a refuge offering suitable environment for an important group of insects pollinating the plants.

Over an area of 20 hectares, there was established the occurrence of almost sixty species of bees, which form 80% of all the species living in the agricultural environs of Turew (about 2,5 thousands hectares). The density of the *Apoidea* (without *Apis*!) living in the wild was three times greater than the density of these insects living in similar biotopes of a natural character. It was established that there blossomed in that park and were visited by bees about 30 species of plants.

PIŚMIENNICTWO

Banaszak J. 1984 *Ecology of bees (Apoidea) of agricultural landscape*. Pol. ecol. Stud., 9(4).

Banaszak J. (w druku) *Zgrupowania pszczół (Apoidea) w środowisku wiejskim*. Pol. Pismo ent.